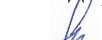

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Министерство образования и науки Республики Бурятия
Окинский район
МАОУ «Бурунгольская СОШ им.С.Г. Дугарова»

РАССМОТРЕНО
МО учителей гуманитарного цикла
Руководитель МО

 Хаптагаева А.С.

Протокол №1
от «30» августа 2023г.

СОГЛАСОВАНО
Зам. директора по УР
 Цыбикова Н.А.

Протокол №1
от «30» августа 2023г.

УТВЕРЖДЕНО
Директор
Цыренова Г.Б.

Приказ №146
от «1» сентября 2023г.

Рабочая программа
учебного предмета
«Родная (бурятская) литература»

для 7 класса среднего общего образования
на 2023-2024 учебный год

Составитель: Шарастепанова Туяна Валерьевна,
учитель бурятского языка и литературы
высшей квалификационной категории

с.Хужир, 2023г.

Пояснительная записка

Мүнөө үеын, XXI зуун жэлэй, болбосоролой гол зорилго хадаа бээ даагаад бодомжолхо, ходо хубилжа байһан оршон тойронхи байдалда түргэн дагажа, өөрөө өөрыгөө болбосоруулжа, хүмүүжүүлжэ шадаха аргатай хүниие хүмүүжүүлгэ болоно.

Федеральна гүрэнэй хуралсалай стандартын ёһоор буряад литература заалгын **гол шухала зорилго** хадаа литературна текстнүүдые уншаха ба тэдэниие ойлгожо абаха дадалда хурагшадые хургалга болоно. Иимэ хургалга гээшэ литературые уран найханай үзэгдэл гээшэ гэжэ ойлгуулжа, мэдэрхэ арга боломжонуудые олгуулга болоно.

Түрэл буряад литература үзэлгэ иимэ **зорилгонуудые** бээлүүлхэ ёһотой:

- оршон тойронхи юртэмсын байдал ойлгожо абахын хэрэгсэл болгон, уран зохёол уншаха дура, хүсэ хурагшадта олгохо, хүн ба оршон тойрон хоёрой харилсаан найн байха ёһотой гэжэ ойлгосо нэбтэрүүлжэ, уран зохёолшодой зохёол соогоо табиһан асуудалнууд дээрэ хөөрэлдөө ябуулха;
- уран үгэ буряад арадта эртэ урдын саһаа хойшо байһан гэжэ мэдэрэл олгохо, уран зохёолой хэлэ, үгын уран найханиие хүн зоной харилсаанай хэрэгсэл гээшэ гэжэ хүсэд дүүрэнээр ойлгуулха;
- арад зоной ажабайдалтай, хүгжэлтын түүхэтэй, ёһо заншалнуудтайнь, үнэтэй сэнтэй хараа бодолнуудтайнь түрэл литература нягта холбоотой гэжэ хурагшадта ойлгуулха;
- хурагшадые уншаһан зохёолоо шэнжэлхэ, шүүмжэлхэ, харин ойлгоһоноо мэдэрхэ шадабаритай болгохо;
- хурагшадтай бэлиг, ухаан бодол шэнжэлхэ, зохёохо арга боломжонуудые аман болон бэшэмэл хэлэлгын хүсөөр хүгжөөхэ;
- өөрын тусхай хараа бодолтой уншагшые, ондоо хүнэй хараа бодолые аятай зохидоор, баримталгатайгаар тайлбарилжа, аман үгөөр гү, али бэшэмэл хэлэлгээр дамжуулжа шадаха, шэнжэлһэн, шүүмжэлһэн удхатай дэлгэрэнгы бодомжолгонуудые байгуулха шадабаритайгаар хурагшадые хүмүүжүүлхэ;
- түрэл литературынгаа зохёолнуудые ойлгохо, сэгнэхэ, арадайнгаа сэнтэй бодолнуудые, ёһо заншалнуудые, хэдэн мянган жэлэй хугасаа соо буйлуулһан үнэтэй дүй дүршэлыень халан абаха, үргэдхэхэ, саашань үргэлжэлүүлхэ, уг дамжан далижуулха гүн сэдхэлтэй хүниие хүмүүжүүлхэ.

хурагшад гол түлэб иимэ юумэнүүдые **мэдэхэ ёһотой:**

- уншажа байһан зохёолойнгоо автор тухай, номой нэрын удха тайлбарилга;
- уран зохёолшоной намтарһаа тон шухала мэдээнүүдые;

- уран зохёолой текстнүүдые;
- шудалан үзэжэ байһан зохёолой герой болоод гол үйлэдэгшэ нюурнууд тухай, зохёол соохи шухала үйлэнүүдые мэдэхэһээ гадна, тэдэнэй хоорондох харилсаа холбоонуудые, типическэ удха шанар;
- уран зохёол бэшэхэ гол шухала аргууд, зураглалай янзанууд, зохёолой темэ, идей, гол удха, уран зохёолой геройнууд, сюжет г.м. литературна теориһоо ойлгосонуудые;
- программын эрилтын ёһоор сээжэлдэһэн шүлэгүүдые, эпическэ зохёолой хэһэгүүдые;

Нурагшад иимэ юумэнүүдые хэжэ шадаха ёһотой:

- уран зохёолшын зохёол соогоо бэшэһэн уран зураглалые хөөрөжэ;
- уран зохёолшын зураглаһан зурагыг ухаан бодолдоо, сэдхэхэдээ бии болгожо;
- үзэжэ байһан зохёолой гол шухала асуудалнуудые (эпизодуудые), үйлэдэгшэ нюурай хэлэһэн үгэ, хэрэг г.м. бусад олон юрын үйлэнүүдһээ илгажа;
- зохёол соохи үйлэнүүдэй болоһон шалтагааниие, сагыг, тэрэнэй хойшолонгыг элирүүлжэ;
- үзэжэ байһан зохёолой хэлэнэй уран аргуудые, байгаагийн зураглалнуудые текст сооһоо илгажа;
- зохёолой идейнэ болоод уран һайханай талыг харуулалгада сюжетэй зүйлнүүдэй (үйлын хүгжэлтын эхин, үйлын уялдалга, үйлын хүгжэлтын эгээл дээдэ шата) үүргэ болон гол проблематика элирүүлжэ;
- зохёолой удха задалан харуулхадаа, геройн үүргэ ба геройдо үгэһэн авторай сэгнэлтэ эли тодо болгожо;
- зохёолой геройнуудай өөр өөрын ба бултандань хабаатай шэнжэнүүдые тодорхойлон, характеристикэ үгэжэ, тэдэндэ авторай ямараар хандажа байһыг элирүүлхэ зорилготойгоор геройнуудые зэргэсүүлжэ;
- уран зохёолнуудай текст лирическэ, эпическэ, драматическа жанрай байһаарнь тэдэниенг хараадаа абажа, тодоор, уранаар уншажа;
- монологическа хэлэлгэ һайнаар хэрэглэжэ, өөрынгөө һанамжа ойлгосотойгоор хэлэжэ, тэрэнэ ойлгуулжа, баримталжа, хамгаалжа;
- үзэг бэшэгэй талаар зүбөөр, алдуугүйгөөр ба удхын ойлгожо уншаха оньһон аргатай, дадалтай болохо;
- уран хурсаар уншаха шадабаритай болохо;
- уран зохёолые сюжетно-композиционно нэгэдэл гэжэ хадуужа абаха;
- уран зохёол дотор авторыенг, тэрэнэй зохёол соо зураглагдаһан геройнуудта ба үйлэ хэрэгүүдтэ, ушарнуудта, уншагшадта хандалгыг ойлгожо абаха;
- уран зохёолой жанр болон родто хубаардагыг ойлгожо элирүүлхэ шадабаритай болохо;

- диалог, монолог зүбөөр хэрэглэжэ, хэлэжэ шадаха болохо;
- элдэб янзын бэшэмэл ажалнуудые бүтээхэ шадабаритай болохо;
- уншаһан номой справочна аппарат, мүн литературна терминүүдтэй словарь, шэнэ толинуудые хэрэглэжэ г.м.

Мүнөө үедэ шабинарай бэе махабад бэхижүүлхэ, элүүр энхые сахиха тухай асуудал гол асуудал болоод байна. Тиймэһээ энэ хуралсалай программаар үзэгдэхэ материал үхибүүдэй ухаан бодол болон наһандань таарамжатайгаар зохёогдонхой.

Багша творческо хандажа, хурагшадайнгаа наһа, бэлэдхэл, мэдэсэ, шадабари хараадаа абан ажаллаха ёһотой. Сээжэлдэхэ зохёолнууд класс бүхэндэ багшын үзэмжөөр үгтэхэ гэжэ хараалагдана.

Бэлүүлхэ болзор ба шата – 2023/2024 хуралсалай он, хуралсалай түсэбөөр долоон хоногой 2 саг үгтэнэ, жэл соо хамтадаа 68 саг.

3. Содержание учебного предмета

№ п/п	Список разделов	Кол-во часов	Формируемые УУД по разделам
1.	Оршол.	1ч.	
2.	Раздел 1. Арадай аман зохёол. Түүхэ домогууд. «Балжан хатан» гэхэн түүхэтэ домог. «Бабжа Барас баатар» гэхэн домог тухай.	6 саг	Үхибүүнэй өөрын хүгжэлтын дүнгүүд (личностные результаты) – өөрын ба хүнүүдэй ажабайдалда түрэл хэлэн ямар үүргэтэйб гэжэ ойлгоно (хэлэнэй аргаар хажуудахи хүнтээ харилсанаб, бэшэмэл текстын удха үзэнэб гэжэ ойлгоно), хүнэй аман ба бэшэгэй хэлэлгын онсо өөрэ байһые ойлгоно (аянга, хэлэлгын темп, үгэнүүдэй болон сэглэлтын тэмдэгүүдэй үүргэ). Бээ гуримшуулаад ябаха шадабари (регулятивные УУД):
3.	Раздел 2. Нургаалай уран зохёол. Эрдэни Хайбзун Галшиев – буряад арадайнгаа шэдитэн. «Бэлиг-үн толи» - шэдитэ зүйл мэтэ.	3 саг	- багшатаяа хамта хэшээлэйнгээ зорилго табиха; - хэшээлдээ юу хэһэнэ хойно хойноһоонь тоолохо; - юу хэхэ гээшэбиб гэжэ уридшалан хэлэхэ; - өөрынгөө, нүхэдэйнгөө, классайнгаа ажал багшатаяа сугтаа урид зохёогдоһон критеринүүдээр шалгаха; - багшын үгэһэн түсэбөөр, алгоритмаар хүдэлжэ шадаха.
4.	Раздел 3. Буряад арадай XVIII-XIX зуун жэлнүүдэй бэшэмэл зохёолнууд. Буряад арадай XVIII-XIX зуун жэлнүүдэй бэшэмэл зохёолнууд. Вандан Юмсуновой ажаябуулга, зохёолго. «Эрдэмтэ Соохор моритой Эрилтэй хаан».	8 саг	Оришон тойрониие шудалха шадабари (познавательные УУД): - номоор хүдэлхэ (номой гаршагай, тусгаар тэмдэгүүдэй үүргэ ойлгохо); - зураг хаража гү, али текст уншажа, асуудалнуудта харюу олохо; - багшатаяа болон нүхэдтээ хамта дүн гаргаха; - үгөөр хэлэгдэһэн ойлгосо схемэ, таблица, модель болгохо. Тийн һөөргэнь модель соо харуулаатай ойлгосо үгөөр хэлэхэ; - текстын удха дамжуулха.
5.	Раздел 4. Буряад уран зохёол. Түрэл хэлэн Н.Г. Дамдинов «Түрэл хэлэн, түрэхэн дайда». Д.А. Улзытуев «Буряад хэлэн». Б. Батхуу «Аялгата һайхан буряад	50 саг	Харилсаха шадабари (коммуникативные УУД): - өөрынгөө һанаа бодол аман хэлэлгээр, тийхэдэ багахан текст зохёожо, бэшэгэй хэлэлгээр харуулха; - хажуудахи хүнүүдээ шагнаха, тэдэнэй хэлэһэниие ойлгохо;

<p>хэлэмни».</p> <p>Хүн. Д.Ц. Дамбаев «Хүн тухай дуун». Г.Ц. Дашабылов «Талын хүн». М.Ж. Самбуев «Миний таабай». Ц.-Д.Х. Хамаев «Худалшан», «Мэхэшэн».</p> <p>Литературна теори. Роман тухай ойлгосо. Ч.Ц. Цыдендамбаевай намтар ба зохёохы зам. «Банзарай хүбүүн Доржо» гэнэн романай гол удха. Литературна теори. Туужа тухай ойлгосо. Д.О. Батожабайн намтар ба зохёохы зам. «Шалхуу Рабданай хөөрөөнхөө» гэнэн зохёолой гол удха. Ц.Н. Номтоевой намтар ба зохёохы зам. «Шагжын хула» гэнэн зохёолой гол удха. Литературна теори. Хөөрөөн тухай ойлгосо. Б.Н. Ябжановай намтар ба зохёохы зам. «Хэрмэшэ» гэнэн зохёолой гол удха. Ж.Т. Тумуновай намтар ба зохёохы зам. «Талын бүргэд» гэнэн зохёолой гол удха. Литературна теори. Поэмэ тухай ойлгосо. Н.Г. Дамдинов «Талын дуун». Литературна теори. Хошон үгэ болон сатира тухай ойлгосо. Ц.Г. Шагжинай намтар ба зохёохы зам. «Будамшуу» гэнэн зохёолой гол удха.</p>		<ul style="list-style-type: none"> - уран гоёор уншаха, хөөрэхэ; - классайнгаа үхибүүдтэй, багшатаяа яагаад ажалаа эмхидхэхэ, ямар журамуудые сахиха тухайгаа хэлсэхэ; - хоёр хоёроороо, бүлэг бүлэгөөр хүдэлхэ, тийхэдээ олон ондоо «тушаал» бэе дээрээ абаха: ударидагшын, даабари дүүргэгшын, бэшээшын г.м. <p>Буряад хэлээр шадабари (предметные УУД):</p> <p>Тус программа соо хурагшад гол түлэб иимэнүүд онол шадабаритай болохо гэжэ хараалдагдана:</p> <ul style="list-style-type: none"> - үзэг бэшгэй талаар зүбөөр, алдуугүйгөөр ба удхатайгаар (удхыень ойлгожо) уншаха оньһон аргатай, дадалтай болохо; - уран хурсаар уншаха шадабаритай болохо; - уран зохёолые сюжетно- композиционно нэгэдэл гэжэ хадуужа абаха; -уран зохёол дотор авторыень, тэрэнэй зохёол соо зураглагдаһан геройнуудта ба үйлэ хэрэгүүдтэ, шарнуудта, уншагшадта хандалгыё ойлгожо абаха; - уран зохёол дотор этическэ, социальна-историческа ба нравственна-философско проблематика илгаруулха шадабаритай болохо; - уран зохёолые ба тэрэнэй хубинуудые хаба соогоо бээ даагаад анализ хэхэ шадабаритай болохо; -уран зохёолдо үндэнэ баримтатай эстетическэ сэгнэлтэ үгэжэ шадаха; -уран зохёолые соёл болон ёһо заншалтай холбожо, тайлбарилха шадабаритай болохо; - диалог ба монолог зүбөөр хэрэглэжэ, хэлэжэ шадаха болохо; - элдэб янзын бэшэмэл ажалнуудые бүтээхэ шадабаритай болохо; - шэнжэлгын ажалнуудые хэхэ шадабаритай болохо.
	Хамта дээрээ:	68ч.

4. Календарно-тематическое планирование 7 класс

№ п/п	Наименование разделов и тем	Всего часов
<i>1-дэхи четверть – 16 саг</i>		
1.	Оршол	1
Раздел 1. Арадай аман зохёол – 6 саг		
2.	Түүхэ домогууд	1
3.	«Балжан хатан» гэхэн түүхэтэ домог	1
4.	«Балжан хатан» гэхэн домогой удхын ба уран найханай анализ	1
5.	«Бабжа Барас баатар» гэхэн домог тухай	1
6.	«Бабжа Барас баатар»	1
7.	Творческо практикум: Түрэл нютагайм домогууд	1
Раздел 2. Нургаалай уран зохёол – 3 саг		
8.	Эрдэни Хайбзун Галшиев – буряад арадайнгаа шэдитэн	1
9.	«Бэлиг-үн толи» - шэдитэ зүйл мэтэ	1
10.	Творческо практикум: Хамгадаа бидэ юунһээшье сухарихагүйбди	1
Раздел 3. Буряад арадай XVIII-XIX зуун жэлнүүдэй бэшэмэл зохёолнууд – 8 саг		
11.	Буряад арадай XVIII-XIX зуун жэлнүүдэй бэшэмэл зохёолнууд	1
12.	Вандан Юмсуновой ажаябуулга, зохёолго. «Эрдэмтэ Соохор моритой Эрилтэй хаан»	1
13.	Эрилтэ хаанай гэрээд үгэ. Долоон хорото хүбүүдэй дүрэнүүд	1
14.	Алтан Шаа Мүнгэн Шаа хоёрой хуби заяан	1
15.	Эрдэмтэ Соохор мориной, тэнгэришүүлэй шэдитэ үүргэ	1
16.	«Эрдэмтэ Соохор моритой Эрилтэй хаан» гэхэн Үльгэрөөр хэшээл-проект	1
<i>2-доху четверть – 16 саг</i>		

17.	Творческо практикум: Арадай аман зохёол ба уран найханай литература соо хүниие, тэрэнэй абари зан зураглалга	1
18.	Класснаа гадуур уншалга	1
Раздел 4. Буряад уран зохёол – 50 саг		
Түрэл хэлэн		
19.	Н.Г. Дамдинов «Түрэл хэлэн, түрэхэн дайда»	1
20.	Д.А. Улзытуев «Буряад хэлэн»	1
21.	Б. Батхуу «Аялгата найхан буряад хэлэмни»	1
Хүн		
22.	Д.Ц. Дамбаев «Хүн тухай дуун»	1
23.	Г.Ц. Дашабылов «Талын хүн»	1
24.	М.Ж. Самбуев «Минии таабай»	1
25.	Ц.-Д.Х. Хамаев «Худалшан», «Мэхэшэн»	1
26.	Литературна теори. Роман тухай ойлгосо	1
27.	Ч.Ц. Цыдендамбаевай намтар ба зохёохы зам. «Банзарай хүбүүн Доржо» гэхэн романай гол удха	1
28.	Доржын хүршэнэр	1
29.	Доржын багшанар	1
30.	Мария Николаевна – энэрхы сэдхэлтэй эхэнэр	1
31.	Хоёр баяр тохёолдобо	1
32.	Творческо практикум: Р.С. Мэрдыеевэй «Доржо Банзаровай портрет» гэхэн зурагаар текст-зураглал бэлдэлгэ	1
3-даху четверть – 20 саг		
33.	Литературна теори. Туужа тухай ойлгосо	1
34.	Д.О. Батожабайн намтар ба зохёохы зам. «Шалхуу Рабданай хөөрөөнһөө» гэхэн зохёолой гол удха	1
35.	Уран зохёол мүндэлбэ	1

36.	Рабданай нүхэд ба тэдэнэй уршагта ябадалнууд	1
37.	Колхозой ажабайдал үхибүүдэй хуби заяанда	1
38.	«Хүн болохо багаһаа, хүлэг болохо унаганһаа»	1
39.	Ц.Н. Номтоевой намтар ба зохёохы зам. «Шагжын хула» гэхэн зохёолой гол удха	1
40.	«Наранай гараха зүг руу»	1
41.	«Түрэл хүрэгтөө»	1
42.	«Морин эрдэни» хэшээл-аяншалга	1
43.	Творческо практикум: Морин эрдэниин дүрэ буряад уран зохёолдо болон «Шагжын хула» гэхэн туужа соо	1
44.	Литературна теори. Хөөрөөн тухай ойлгосо	1
45.	Б.Н. Ябжановой намтар ба зохёохы зам. «Хэрмэшэ» гэхэн зохёолой гол удха	1
46.	Хэрмэшын эзэд	1
47.	Дүрбэн хүлтэ нүхэрэй дүрэ	1
48.	Творческо практикум: Солбон Ринчиновэй «Хүлээлгэ» гэхэн зураглал хэрэглэн, хүбүүнэй нэрэһээ эсэгэдэнь бэшэг бэшэлгэ	1
49.	Ж.Т. Тумуновой намтар ба зохёохы зам. «Талын бүргэд» гэхэн зохёолой гол удха	1
50.	Мохошогүй зориг – дундаршагүй дуран	1
51.	Творческо практикум: Ц.Номтоевой «Шагжын хула», Б. Ябжановой «Хэрмэшэ» болон Ж. Тумуновой «Талын бүргэд» гэхэн зохёолнууд тухай «Эхэ ороноо хамгаалалгын Агууехэ дайнай Үеын геройнуудай онсо шэнжэ»	1
52.	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ	1
4-дэхи четверть – 16 саг		
53.	Литературна теори. Поэмэ тухай ойлгосо	1
54.	Н.Г. Дамдинов «Талын дуун»	1
55.	Хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Жаргал гээшэ юун бэ?	1
56.	Творческо практикум: А.Т. Твардовскиин «Василий Тёркин» гэхэн поэмэ болон энэ «Талын дуун» гэхэн поэмэнүүдые зэргэсүүлгэ. Эдэ хоёр авторнуудай онсо шэнжэ	1

	харуулалга.	
57.	Литературна теори. Хошон үгэ болон сатира тухай ойлгосо	1
58.	Ц.Г. Шагжинай намтар ба зохёохы зам. «Будамшуу» гэхэн зохёолой гол удха	1
59.	Ц. Шагжин «Будамшуу»	1
60.	Ц. Шагжин «Будамшуу»	1
61.	Ц.Г. Шагжинай «Будамшуу» гэхэн зүжэг – шог зүжэглэмэл зохёол	1
62.	«Бидэ Будамшууе нааданабди!» хэшээл-концерт	1
63.	Творческо практикум: Ц. Шагжинай «Будамшуу» гэхэн зохёолтой адли шанартай бусад зохёолнуудын»	1
64.	Класчаа гадуур уншалга	1
65.	Класчаа гадуур уншалга	1
66.	«Шэдитэ талмай» (хэшээл-наадан)	1
67.	«Нютагаймнай уран зохёолшод» (проект)	1
68.	«Нютагаймнай уран зохёолшод» (проект)	1
	Хамта дээрэ:	68

Нуралсалай методическа хангалга:

1. «Буряад литература» С.А. Ошорова, С.С. Балданова, Улаан-Үдэ, «Бэлиг», 2018он;
2. «Буряад нургуулиин программанууд» (5-11 кл.), Улаан- Үдэ, 2008 он;
3. «Теория и методика обучения бурятской литературе» Бадмаева О.Б. Улаан-Үдэ, 2009он;
4. «Буряад литератураар тестнүүд» Дампилова Х.Д., Улаан-Үдэ, 2001он;
5. Буряад хэлээр, уншалгаар, буряад литератураар нурагшадай мэдэсэ, шадабари, дадал сэгнэхэ эрилтэ. Улаан-Үдэ, 2007 он.

Интернет онол арга:

- <http://www.edu.ru> – Федеральный портал «Российское образование».
- <http://www.edu03.ru/-Министерство> образования и науки РБ
- <http://www.buryadxelen.org>